

PAPER DETAILS

TITLE: Türk - Amerikan İlişkilerinin Türk Sinemasındaki Seyri

AUTHORS: Filiz ERDEMİR GÖZE

PAGES: 209-228

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1961649>

Türk - Amerikan İlişkilerinin Türk Sinemasındaki Seyri

The Course of Turkish-American Relations in Turkish Cinema

Filiz Erdemir Göze, Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi, E-posta: filizerdemir50@gmail.com

Anahtar Kelimeler:

Türk-Amerikan ilişkileri, Sinema, Dost, Düşman.

Öz

Dış politikada değişen dinamikleri takip eden sinema filmlerinde, ABD bazen “dost” bazen de “düşman” olarak betimlenmiştir. 2000’li yıllarda artan Amerikan karşıtlığının sinemada da aynı şekilde yer aldığı varsayımından hareket edilen çalışmada, bu dönem içerisinde Türk- Amerikan ilişkisinin sinemadaki yansımaları ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Kore’de Türk Süngüsü (1951, Vedat Örfi Bengü), Şimal Yıldızı (1954, Atıf Yılmaz), Kurtlar Vadisi – Irak (2006, Serdar Akar), Amerikalılar Karadeniz’de 2 (2006, Kartal Tibet), Osmanlı Cumhuriyeti (2008, Gani Müjde) ve Vali (2009, Çağatay Tosun) filmleri analiz edilmiştir. Analizlerin ışığında, sinemanın dış siyasetteki oluşumların paralelinde hareket ettiği görülmüştür. Buna göre, 1950’lerde NATO üyeliği sürecinde çekilen filmlerin Amerika’ya olumlu yaklaştığı, 2000’li yıllarda ise olumsuz bir Amerikan imgesinin seyirciye sunulduğu sonucuna varılmıştır.

Keywords:

Turkish-American relations, Cinema, Friend, Enemy.

Abstract

In the movies that follow changing dynamics of foreign policy, USA is sometimes described as “friend” and sometimes as “enemy.” In the study, which is based on the assumption that the increasing anti-Americanism in the 2000s took place in the same way in the cinema, the aim is to try to reveal the cinematic reflection of the Turkish-American relationship in this period. In the scope of the study, Kore’de Türk Süngüsü (1951, Vedat Örfi Bengü), Şimal Yıldızı (1954, Atıf Yılmaz), Kurtlar Vadisi – Irak (2006, Serdar Akar), Amerikalılar Karadeniz’de 2 (2006, Kartal Tibet), Osmanlı Cumhuriyeti (2008, Gani Müjde) and Vali (2009, Çağatay Tosun) movies are analysed. In the light of the analysis, it is seen that the cinema acts parallel to the developments in foreign policy. Accordingly, it is concluded that the movies filmed during the NATO membership period in 1950s approached USA positively, but in 2000s a negative American image is presented to the audience.

Giriş

Türk-Amerikan ilişkilerinin ele alındığı çalışmalarda, iki ülke arasındaki ilişkiler genellikle üç ana dönem altında irdelenmektedir: Birincisi, 1947’de Truman Doktrini’nin ilanından 1964 tarihli Johnson mektubuna kadar süren ve stratejik ittifakın kurulup pekiştiği büyük yakınlık dönemi. İkincisi, Johnson mektubundan 1980 askeri müdahalesine kadar devam eden ve çeşitli siyasal nedenlerden kaynaklanan uzaklaşma dönemi. Üçüncüsü de 1980’den 2003 Irak krizine kadar uzanan ve temelde uluslararası sistem ve Türkiye’deki değişimlere dayanan yeniden yaklaşma dönemi. Ancak bu dönemlere ek olarak 2003 yılı ve sonrasını da ayrı bir dönem olarak ele almak yerinde olacaktır. Nitekim 2003 yılında Türkiye ile ABD arasında Süleymaniye’de yaşanan Türk askerlerinin başına çuval geçirilmesi olayı, ilişkilerde başka bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bütün bu dönemler içerisinde Türk-Amerikan ilişkilerinin dönüm noktalarına bakıldığında, inişli çıkışlı bir grafiğin olduğu görülmektedir.

Türkiye ile ABD arasındaki yakınlaşma, İkinci Dünya Savaşı sonrası başlamıştır. İki devlet arasındaki bağların uzun yıllar boyunca bazı önemsiz ticaret bağlantıları olmaktan öteye gidememesi, iki ülkeyi ayıran coğrafi uzaklıkla beraber iki önemli nedene bağlanabilir: Bunlardan birincisi, ABD’nin savaşın sonuna kadar izlediği yalnızlık politikasıdır. ABD, ilk kuruluş günlerinden başlayarak kendini dünya meselelerinin dışında tutmaya çalışmış, bu nedenle de Osmanlı İmparatorluğu ile sıkı siyasi bağlantılar kurmaktan kaçınmıştır. Bununla bağlantılı olarak genç Türkiye Cumhuriyeti ile de yakın diplomatik ilişkiler kurmaktan sakınmıştır. İki devlet arasındaki bağların uzun yıllar boyunca esnek kalmasının ikinci sebebi de Amerika’ya göç eden Rum ve Ermenilerle Lübnanlı Hristiyanların Osmanlı idaresi aleyhine yaptıkları propagandalarıdır. Anadolu’daki Müslüman olmayan halkın kitle halinde imha edildikleri yolundaki bu propagandalar, Amerikan kamuoyunda Türklere karşı büyük bir düşmanlık duygusu yaratmış, bu duygu Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra bile Türk- Amerikan ilişkilerini etkilemeye devam etmiştir (Ülman, 1961: 125-126).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında ABD, Türkiye’de ancak Amerikan vatandaşlarının çıkarını yakından ilgilendiren iki nokta üzerinde dikkatle durmuştur. Bunlardan birincisi, kapitülasyonların, Amerikan din ve eğitim kurumlarının çalışma bağımsızlığının olduğu gibi korunması, ikincisi de Türk boğazlarından geçecek ticaret gemilerine geçiş serbestliğinin sağlanmasıdır. Dolayısıyla iki devlet arasındaki bağlar iki dünya savaşı devresinde de çok sıkı olmamıştır (Ülman, 1961: 125).

Amerika ile Türkiye arasında siyasal ilişkiler ilk kez I. Dünya Savaşı’ndan sonra yoğun biçimde gündeme gelmiş, bazı Türk aydınlar, Amerikan mandasını ülke için kurtuluş umudu saymışlardır. ABD, Türk aydınına ve Avrupalılara göre hak ve özgürlükler konusunda çok daha anlayışlı ve idealist görünmüştür (Bostanoğlu, 2008: 356-357). Ayrıca Birinci Dünya Savaşı’nda ABD’nin Avrupalı güçlerin aksine Türkiye üzerinde emperyalist emeller beslememesi dolayısıyla bir Amerika sempatisi oluşmuştur (Türkmen, 2012: 12). İki ülke arasındaki ilişkilerin Soğuk Savaş’ın başlamasıyla ivme kazandığı bilinen bir gerçektir. İşin pek de bilinmeyen veya daha az önemsenen yönü, iki dünya savaşı arasındaki “temel atma” yıllarıdır. Bu süre içerisinde özellikle Amerika’da

Türkiye hakkında Ermeni sorununa bağlı olarak yerleşmiş olan önyargıların sarsıldığı, Türkiye’de ise ABD’ye yönelik yakınlık duygusu ve takdirin arttığı gözlemlenmiştir (Türkmen, 2012: 43).

İki savaş arası dönemde Türk-Amerikan ilişkileri görece bir durgunluk yaşamıştır. Kongre’nin ABD’nin klasik arka bahçesi ve açık kapıları dışında etkinleşme stratejilerini engellemesi, büyük ekonomik depresyon dolayısıyla içine dönmesi; Türkiye’nin ise bir yandan ekonomik konularla boğuşurken, bir yandan da kendi bölgesi içinde siyasal konumunu güçlendirmeye çalışması, Avrupalı büyükler ve Sovyetler ile ilişkilerini düzenlemesi, Türk-Amerikan ilişkilerinde önemli sayılabilecek gelişmelerin önüne geçmiştir (Bostanoğlu, 2008: 360).

Bu süreç içerisinde ABD’nin Türkiye’yle olan ilişkileri hiçbir zaman normalin hudutları dışına taşmamıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan İkinci Dünya Harbi’ne kadar iki ülke karşılıklı olarak elçi bulundurmuş, dostluk sözleri etmiş, kültür meselelerini konuşmuştur. Bu şartlar altında iki ülke arasında ne bir düşmanlık ne de aşırı bir dostluk sebebi bulunmaktadır. Zira menfaatlerinde bir çatışma ya da birleşme söz konusu değildir. Ancak İkinci Dünya Savaşı yıllarında Amerika ile Türkiye birbirlerine önem vermeye başlamışlardır. Nitekim Amerika Cumhurbaşkanı Roosevelt ile Türkiye Cumhurbaşkanı İnönü’nün 1943 yılında Kahire’de buluşmaları bu önemin bir göstergesi olmuştur (Toker, 1971: 63).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye açısından ABD ile ilişkilerde 1945’ten bu yana hemen hemen hiç değişmeden gelen ve sürekliliği sağlayan en önemli öğenin Türkiye’nin ekonomik ve askeri yardım gereksinmesi olduğu görülmektedir. Bu gereksinme nedeniyle genellikle Batı dünyasına ve özellikle ABD’ye bağlı kalınmıştır. Bu bağlılık, Türkiye açısından ABD ile ilişkilerde sürekliliği sağlamıştır. Özetle Türkiye’nin “güvenliğini korumak”, “askeri ve ekonomik yardım almak” ve “Batı tipi devlet yapısını güçlendirmek” şeklindeki üç temel nedenle ABD ile ittifak kurduğu söylenebilir. Amerikan yöneticilerini Türkiye ile ittifak ilişkileri kurmaya iten başlıca neden ise ABD’nin Orta Doğu’daki çıkarları ve SSCB’yi çevreleme politikası açısından Türkiye’nin taşıdığı stratejik önemdir (Sander, 2013: 122-124; Uslu, 2000: 17).

II. Dünya Savaşı sonrası dönem, Türk- Amerikan ilişkileri bakımından önemli bir süreci ifade etmektedir. İki kutuplu bir dünyanın oluştuğu bu süreçte, ABD ile sıcak bir yaklaşma ve işbirliği sağlanmıştır. Öyle ki 1960’lara kadar Türk dış politikası, Türkiye’nin çıkarlarını ABD’ninki ile özdeş gören bir varsayımla oluşturulmuştur. ABD söz konusu dönemde hem siyasilerin hem de kamuoyunun nezdinde, barışı tesis etmeye çalışan dost ve müttefik ülke olarak olumlu bir imgeye sahiptir. Dış politika ekseninde hareket eden sinema ve yazılı basın da bu olumlu imgelerin yeniden üretimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Ancak 1960’tan itibaren yaşanan çeşitli olaylar sonucunda Amerika’ya olan güven büyük ölçüde sarsılmış ve ABD karşıtlığı yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Özellikle 2003 yılında Irak-Süleymaniye’de yaşanan Türk askerlerinin başına çuval geçirilmesi hadisesi, ilişkilerde başka bir dönemin başlamasına neden olmuştur.

Bu dönemde Türkiye’deki Amerikan karşıtlığının bütün ülkelerden fazla olduğu yapılan anketlerle ortaya konulmuştur. Amerika sevgisinden Amerika karşıtlığına dönüşümün en belirgin yaşandığı alanlardan birisi de sinemadır. Nitekim dış politikada değişen dinamikleri takip eden sinema filmlerinde, ABD bazen “dost” bazen de “düşman” olarak betimlenmiştir. Bu bilgilerden hareketle çalışmada, 2000’li yıllarda artan Amerikan karşıtlığının sinemada da aynı şekilde yer aldığı varsayımından hareket edilmiştir. Bu dönem içerisinde Türk- Amerikan ilişkisinin sinemadaki yansımaları ortaya koymak çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında *Kore’de Türk Süngüsü* (1951, Vedat Örfi Bengü), *Şimal Yıldızı* (1954, Atıf Yılmaz), *Kurtlar Vadisi – Irak* (2006, Serdar Akar), *Amerikalılar Karadeniz’de 2* (2006, Kartal Tibet), *Osmanlı Cumhuriyeti* (2008, Gani Müjde) ve *Vali* (2009, Çağatay Tosun) filmleri analiz edilmiştir. Analizde, filmlerin ABD merkezli eleştirileri temel alınmıştır. Çalışmada öncelikle Türk-Amerikan ilişkilerinin tarihi süreci hakkında bilgi verilecek, sonrasında da film incelemeleri gerçekleştirilecektir.

1950’li Yıllar: ABD İle Balayı Dönemi ve Sinemamızda Olumlu ABD İmgesi

İkinci Dünya Savaşı’nın müttefikler tarafından kazanılması, Batının yeni gelişen siyasi felsefesi ve Türkiye’nin BM’ye üye oluşu, Türk devletinin daha liberal ve demokratik olma çabasını gündeme getirmiştir. Türkiye’nin Batıya yönelişinde ise, Amerika ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin gelişmesi başat rol oynamış (Bağcı, 2007: 129) ve Türk-Amerikan ilişkilerinin bugünkü anlamdaki miladı 1947 Truman Doktrini ile gerçekleşmiştir. Dolayısıyla Sovyetler Birliği ile olan mücadele çerçevesinde ikili anlaşmalar, Kore Savaşı, Türkiye’nin NATO’ya girişi, Türk topraklarında ortak savunma tesislerinin kurulması, Amerikan askeri ve ekonomik yardımının öne çıktığı bu ilk dönem, Türk-Amerikan ilişkilerinin “altın çağı” veya “balayı dönemi” olarak kabul edilmektedir (Türkmen, 2012: 12).

Savaş sonrasında Avrupa, savaştan yıkılmış olarak çıktığı için kapitalist sistemin yeni ve tartışmasız lideri ABD olmuştur (Boratav, 1989: 76). İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası politika açısından belki de en önemli özelliği, o zamana kadar uluslararası ilişkilerin odaklandığı Avrupa’nın ikinci plana düşmesi ve dünya güç dengesini ABD ile toprakları esas itibarıyla Asya Kıtası’nda bulunan Sovyetler Birliği’nin saptamasıdır (Sander, 2008: 331). Bilindiği gibi Türkiye, İkinci Dünya Savaşı’nın sonunda kendisini yalnız ve güvensiz hissetmiştir. Savaş biter bitmez Sovyetlerin, boğazlarda ve bazı doğu illerimizde talepte bulunmaları, bu güvensizlik duygusunu had safhaya çıkarmış, bu nedenle Türkiye’yi yönetenler, ne pahasına olursa olsun, ABD’nin dostluğunu kazanmak için uğraş vermişlerdir (Eroğul, 2003: 91-92).

14 Mayıs 1950’de Demokrat Parti, Cumhuriyet tarihinin ilk serbest seçimlerini kazanan taraf olarak hükümeti devralmıştır. Başbakan Adnan Menderes’in kurduğu yeni hükümet, öncelikli olarak Batı taraftarı bir siyaset gütmeyi hedeflemiştir. Türkiye’nin Batıya anlaşmalarla bağlılığı, özellikle Menderes hükümetleri döneminde Türk-Amerikan ilişkileri şekline dönüşmüştür. Bu süreçte Türkiye’nin dış politikada çıkar ve hedeflerinin, Batı’nın dış politika çıkar ve hedefleri ile dengelenmesi için ABD ile çok

sıkı bir işbirliğine girmenin zorunlu olduğu düşünülmüştür (Bağcı, 2007: 129). Nitekim 1950 yılının son aylarında Menderes, Amerika'nın 487 radyo istasyonunda yayınlanan mesajında "Türkiye'de demokrasinin kuruluşunun Amerika'nın gayretleri sayesinde" olduğunu söylemiş ve kendi partisinin iktidarda oluşunu bunun en somut örneği olarak göstermiştir (Behramoğlu, 1973: 19-20).

Türkiye, ABD'den ilk büyük iktisadi yardımı Marshall Planı çerçevesi içerisinde görmeye başlamıştır. Amerikalı uzmanlar, başlangıçta Türkiye'ye iktisadi yardım verilmesine taraftar görünmemişlerdir. Çünkü bu uzmanlar, Marshall Planı'nın milli bir iktisadi gelişme planı değil, savaştan yıkılmış olarak çıkan Avrupa'nın yeniden kurulması planı olduğunu ileri sürmüşlerdir. Amerikan uzmanlarının bu tutumu Türkiye'de geniş bir tepki yaratmış ve bazı çevrelerde Türkiye'yi ekonomik anlamda yalnız bırakan Amerika'nın yarın da politik bakımdan yalnız bırakabileceği ifade edilmiştir. Bir yandan Türk kamuoyunda beliren bu tepki, diğer yandan da ekonomik gereklerin baskısı karşısında kalan Türk hükümeti, doğrudan doğruya ABD'ye başvurmuş ve gerekçelerini sıralamıştır. Bunun üzerine mesele yeniden gözden geçirilmiş ve Türkiye'ye de bu kapsamda iktisadi yardım yapılmıştır (Ülman, 1961: 116-119).

Marshall Planı, Türkiye'de genel itibariyle olumlu karşılanmıştır. Amerika'ya karşı duyulan hayranlık ve güven bir kat daha artmıştır (Aksoy ve Güler, 2010: 179). Türk liderleri, Amerikan siyasal ve askeri desteğinden ve Marshall Planı'ndan tam olarak yararlanmak için, Amerikalıların çok önem verdiği demokrasi ve serbest girişim gibi siyasal ve ekonomik ülkülere daha dikkatli şekilde uymanın Türkiye için yararlı olacağını anlamışlardır (Zürcher, 2003: 304). Türkiye'nin iç politikasında temel bir taş olan kalkınma arzusu ve arzunun gerçeğe dönüşebilmesi için ABD yardımından çare umulması, Ankara'nın kendi isteği ile ABD'nin mimarı ve öncüsü olduğu uluslararası sistem içerisinde yer almasında belirleyici rolü oynamıştır (Bostanoğlu, 2008: 362).

İki ülke arasında sıcak ilişkilerin tesis edilebilmesi için Türkiye, iktidarı ve muhalefetiyle büyük çaba sarfetmiştir. Bu çabalardan biri de NATO üyesi olabilmek için Türkiye'nin Kore Savaşı'na asker göndermesidir. Ahmad'ın ifadesiyle (1995: 168-169) Türk siyasetini oluşturanlar, Batı yardımı ve yatırımları karşılığında bir bedel ödemek zorunda olduklarını biliyorlar ve bunu kayıtsız şartsız ödemek istiyorlardı. Bu fedakârlığın karşılığında Batılı müttefikleriyle eşit muamele görmeyi umuyorlardı. Bu bakımdan Türkiye'nin NATO'ya üye olması çok önemliydi. Sağladığı psikolojik üstünlük duygusu bir yana NATO, üye olunması halinde ittifakın Avrupalı üyelerinin yararlandıkları kadar tam ve mutlak bir statü ve güvenlik sağlayacak bir kulüp olarak görülüyordu. NATO'nun dışında kalması halinde Türkiye, ikinci kümeye düşecek ve ikinci dereceden savunma bölgesi olarak görülecekti.

Bu amaçla yola çıkıldığından Kore Savaşı'na katılım konusunda DP ve CHP arasında bir çatışma söz konusu olmamıştır. Nitekim İnönü, 1951'de yaptığı bir basın toplantısında iktidarla dış politika konusunda bir fikir ayrılığı bulunmadığını, BM idealinin ve Amerika dostluğunun hep aynı olduğunu ifade etmiştir (Behramoğlu, 1973: 12). Kore Savaşı'na Türkiye'nin katılmasıyla Amerikan yardımları artmış, Türk dış politikasının geleceğini belirleyen bir eğilim içerisine girilmiştir. Bu yıllarda basında Amerikan lehinde sıkça

yazılar çıkmış ve bir kamuoyu oluşturulmuştur (Orçan, 2008: 161). Sonuçta Şubat 1952’de NATO’ya girmesine izin verildiğinde Türkiye, “mümkün olan her yerde Batı davasının savunucusu” olarak davranmaya başlamıştır (Ahmad, 1995: 169).

NATO’ya giriş, Türkiye ve ABD arasında gerek siyasi, gerek askeri, gerekse ekonomik alanda büyük bir işbirliğinin başlangıç noktasını teşkil etmiştir. NATO içerisinde ilk baştan itibaren Türk Silahlı Kuvvetleri en yoğun biçimde Amerikalılarla ortaklık yürütmüştür. Bunun bir nedeni, Avrupalı güçlerin savaş sonrasında içinde bulundukları zayıf durumun askeri destek sağlayabilmelerini engellemesi, diğer nedeni ise Türkiye’nin o dönemde tarihsel nedenlerle Avrupalılardan çok Amerika’ya duyduğu güvendir. Bu işbirliği NATO çerçevesinde olduğu kadar ikili ilişkiler düzeyinde de gelişecek ve bu iki devlet, ilişkilerinin hiçbir döneminde stratejik ittifakın temelini atıldığı 1950’li yıllarda olduğundan daha yakın olmayacaklardır (Türkmen, 2012: 78).

1950-1954 döneminde izlenen Amerikancı politikanın çok renkli bir safhasını da Celal Bayar’ın ABD’ye yaptığı büyük seyahat oluşturmuştur. Bayar, 26 Ocak 1954 yılında New York’a ulaşmış, o andan itibaren de bir dizi şaşıaı karşılama töreni birbirini izlemiştir. Başkan Eisenhower Türkiye’yi, “Amerika’nın büyük dostu” olarak nitelemiş, 29 Ocak’ta Celal Bayar Amerikan Kongresi’nde bir konuşma yapmış ve bu konuşmasında Batı blokuna kayıtsız sadakatimizi ifade ederek büyük alkış almıştır. Ziyaretin resmi kısmı bitmiş olmasına rağmen, Bayar daha uzun süre Amerika’da kalmış ve İstanbul’dan ayrılışından tam 52 gün sonra, 10 Mart 1954’te memlekete dönmüştür. Burada da olağanüstü tezahüratla karşılanmıştır. Bayar, verdiği bir demeçte de “Türk-Amerikan dostluğu milletimizin malı olmuştur” demiştir (Eroğul, 2003: 120-121). Adnan Menderes de 1954 seçimleri sonrası güvenoyu aldıktan sonra ilk iş olarak Amerika’ya gitmiştir. Dört gün süren bu kısa ziyaretin gayesi, Amerika’dan alınan dış yardımın artırılmasını sağlamaktır. Görüşmeler sonrası gerek askeri, gerek iktisadi alanda tam bir görüş birliğine varıldığı bildirilmiştir (Eroğul, 2003: 160).

Komünizmle mücadele kapsamında Amerika’nın Türkiye’ye yaptığı yardımlar devam etmiştir. Bu süreçte Amerika ile ilişkilerde her şey yolundadır. Karşılıklı övgü dolu sözler söylenmektedir. Söylemlere bakıldığında kardeşlikten, iki ülkenin de bir olduğundan bahsedilmektedir. İstanbul Valisi ve Belediye Başkanı Fahrettin Kerim Gökay, 1953 yılında kendisini ziyaret eden bir Amerikalı heyeti karşıladığı zaman “Kore’de sizlerle kan kardeşi olduk. Bizim için Kars ne ise New York da odur” demiştir (Behramoğlu, 1973).

1954’te “Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu” yürürlüğe girmiş ve 1957’ye kadar ülkemizde yatırım alanı bulan yabancı sermayenin başında Amerikan sermayesi gelmiştir (Behramoğlu, 1973: 24). Bu dönemde Türkiye sadece ekonomi alanında değil, dış siyaset ve savunma alanlarında da yoğun şekilde dünya kapitalist sistemiyle birleşip onun bir parçası olmuştur (Zürcher, 2003: 341).

1950’li yıllar Türkiye’de Amerikanlaşma dönemi olarak kabul edildiğinden, iki ülke arasındaki ilişkilerin topluma yansımaları ve toplum hayatındaki izleri de önem taşımaktadır. DP döneminde iç politik ve politik sloganlardan biri “Küçük Amerika olmak” iddiasıdır. Zira İkinci Dünya Savaşı’nın sonucuyla birlikte Amerika imrenilen

bir ülke ve ideal bir kültür olarak günlük hayatta yerini almış; sinemadan basına, hayat tarzından eğitime kadar her alanda etkili olmuştur. Bu dönemin bazı dergileri Amerikan tarzı hayatı ön plana çıkarmışlardır. Yine bu yıllarda Amerikan malı ürünlerin tüketimi de yaygınlaşmıştır. Örneğin Vehbi Koç gibi girişimcilerin Amerikan firmalarının ticari mümessilliklerini almasıyla, buzdolabından otomobile kadar Amerikan malları ülkeye serbestçe girmeye başlamıştır. Halk Amerikan mallarını kullanmayı bir ayrıcalık olarak görmüş, buzdolabı olanlar salona, hatta misafir odasına gösteriş amaçlı bu dolapları yerleştirmişlerdir. Ayrıca Amerika'dan gelen çeşitli ürünlerle Amerikan pazarları kurulmuştur. Kısacası 1950'ler Türkiye'de siyasal, ekonomik ve toplumsal anlamda Amerikan tarzını benimseyenlerin yükselişine sahne olmuştur (Alkan, 2016; Aksoy ve Güler, 2010: 76-77) ve aşırı denebilecek ölçüde bir Amerikancılık yaşanmıştır.

Türk sineması da dönemin siyasal ikliminden etkilenerek, Türk-Amerikan ilişkilerinde dönüm noktalarından birini oluşturan Kore Savaşı'nı beyazperdeye taşımıştır. Nitekim Türkiye'nin 1950 Eylülünde Kore'ye asker göndermesi, Türk sinemasında tarihsel filmler furyasını başlatan ana etkenlerden birisi olmuştur. Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra ilk defa bir savaşın içinde yer alınması ve Kore'ye giden Türk tugayının kendilerine verilen görevleri başarıyla yerine getirmeleri sonucu buradan çıkan kahramanlık öyküleri, Türk sinemasının ilgisini çekmiş ve çekilen filmlerle de Türk dış siyasetine destek verilmiştir. Bu süreçte NATO üyeliği ve Batı ittifakının içinde yer alabilmek için uğraşan Türkiye, bu filmler vasıtasıyla amacını net bir biçimde ortaya koymuştur. Bu nedenle söz konusu filmlere hem ordu hem de devlet yakın ilgi göstererek her türlü desteği sağlamışlardır. BM komutanlığı altında savaşmak üzere gönderilen Türk tugayı, 1950 Ekiminde Kore'ye ulaştıktan sadece altı ay sonra Kore filmleri gösterime girmeye başlamıştır. Örneğin *Kore'de Türk Süngüsü* (1951, Vedat Örfi Bengü) ve *Şimal Yıldızı* (1954, Atıf Yılmaz) bu filmler arasında yer almaktadır.

Filmlerin belgesel diye nitelendirilebilecek bölümlerine bakıldığında, gerek *Şimal Yıldızı*¹ gerekse *Kore'de Türk Süngüsü*² filmlerinde Türk askerinin, Türk milletinin el ele bu savaşa verdiği desteği göstermek amacıyla arşiv görüntülerinden sıklıkla yararlanıldığı dikkati çekmektedir. Dış ses eşliğinde filmin başında ve aralarında gösterilen bu görüntülerde, Kore Savaşı'nda BM'nin ve özellikle ABD'nin etkin rolüne değinilmektedir. Bunların yanı sıra Kore'deki savaş görüntülerine yer verilmekte, Güney Kore halkı mazlum olarak gösterilmekte, hürriyet için bu mazlum millete elini uzatan ABD önderliğindeki BM desteklenmekte ve son olarak da BM ideali uğruna savaşan Türk askeri övülmektedir.

Şimal Yıldızı'nda dalgalanan BM bayrağı görüntüsü üzerine de dış ses, başta Amerika olmak üzere müttefik kuvvetlerin, Kore topraklarını kendi vatanlarının müdafaası kabul ederek kahramanca bir savaşa katıldıklarının altını çizmekte, Türkiye'nin BM'nin bir üyesi olarak vermiş olduğu sözü yerine getirmek amacıyla Kore'ye asker gönderdiğini söylemektedir. *Kore'de Türk Süngüsü*'nde de aynı ifadeler dikkati çekmektedir. Görüldüğü gibi filmlerin başlarında verilen bu bilgilerle, Türk kamuoyu bu savaşın gerekliliğine ikna edilmeye çalışılmaktadır. Bunun için de BM'nin dünya barışını sağlamak adına burada bulunduğu, bu yüce amaç uğruna şehit verildiği defalarca ifade edilmektedir.

1 Yapım yılı: 1954. Yönetmen: Atıf Yılmaz, Oyuncular: Ayhan Işık (Teğmen Kemal) ve Nurhan Nur (Yıldızhan), Temel Karamahmut (General), Atıf Kaptan (Amerikalı ajan).

2 Yapım yılı: 1951. Yönetmen: Vedat Örfi Bengü. Oyuncular: Cemil Demirel, Ayşe Güzel, Osman Varol.

Filmlerin kurgusal bölümlerinde de tıpkı belgesel bölümlerde olduğu gibi mesaj kaygısıyla hareket edildiği dikkati çekmektedir. Dramatik yapının içerisinde, bu kez filmin kahramanları ve karakterlerinin ağzından bir ideal uğruna bu savaşta yer alındığı aktarılmaktadır. Örneğin *Şimal Yıldızı*'nda arşiv görüntülerinden kurmaca anlatıya geçildiğinde filmin ilk sahnesinde, BM bayrağının asılı olduğu bir odada çeşitli ülkelerden subaylar görülmektedir. Kamera sırasıyla bütün askerleri gösterir. Amerikalı asker, Kore'de bulunma sebebini Amerika ve New York olarak açıklar. Komünist bombaların New York'un ışıklarını söndürmesini istemediği için buradadır. Yunan askeri Dimitri vatani, karısı ve çocukları için burada olduğunu ifade eder.

Filmin sonraki sahnelerinde BM övgüsü tekrarlanmakta ve ABD'li karakterler olumlu imgelerle aktarılmaktadır. Çünkü Kore'de, Türkler ve Amerikalılar yan yana aynı ideal için buluşmuşlardır. Bu idealden filmlerin belgesel bölümlerinde olduğu gibi kurmaca bölümlerinde de övgüyle söz edilmektedir ve karakterler, burada insanlık idealleri uğruna savaştan memnun olduklarını defalarca dile getirmektedirler. Filmlerde dostluk, kardeşlik ve barış içinde yaşama mesajları verilirken, hem BM'nin hem de Türklerin kızılarmı, komünistlerle yaptığı savaş ise yüceltilmektedir. Filmlerin final sahnelerinde de yine BM idealine vurgu yapılmaktadır.

Batıyla ve özellikle ABD'yle sıcak ilişkilerin kurulmaya çalışıldığı, bu amaçla NATO'ya üyelik için uğraşıldığı bu dönemde, analiz edilen filmlerde BM idealinin sıklıkla vurgulandığı dikkati çekmektedir. BM ideali tanımlanırken, "hürriyet", "demokrasi", "barış", "hür milletler" gibi dönemin popüler kavramları filmlerde ön plana çıkartılmıştır. Bu kavramların savunucusu da başta ABD olmak üzere diğer BM ülkeleridir. Nitekim filmlerde ABD önderliğindeki BM övölürken, karşı cephede yer alanlar, "kızıl komünistler" ve "mazlum millete saldıran vahşiler" olarak tanımlanmışlardır. Böylelikle dış politikada ön plana çıkarılan unsurlar sinemada da aynı şekilde yer almıştır.

Dostluktan Düşmanlığa: ABD İle İlişkiler Bozuluyor

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türk-Amerikan ilişkileri iki ana bölümde değerlendirilmektedir. 1945-1960 arası ilk dönemde münasebetler sarsıntısız, sağlam ve tam bir dayanışma gösterir. Bu münasebetleri sarsacak herhangi bir ciddi anlaşmazlık veya mesele ortaya çıkmış değildir. İki ülke arasındaki ilişkiler, gerçek anlamında bir ittifaklar münasebetidir ve Amerika, Türk dış politikasının en kuvvetli ve hemen hemen tek dayanak unsurudur. NATO bile Türkiye için Amerika demektir (Armaoğlu, 2012: 977). İkinci dönemin başlangıcı olan 1960'tan itibaren ise Türk-Amerikan münasebetlerinde değişimler başlamıştır. 1960-1980 dönemi, Türk-Amerikan münasebetlerinin iniş-çıkışlar, çalkantılar, sarsıntılar ve krizler dönemidir. Bilhassa iki büyük olay; 5 Haziran 1964 Johnson mektubu ve 1975-1978 ambargosu, Türk-Amerikan münasebetleri üzerinde çok yaygın tesirler meydana getirmiştir.

1960'lı yıllarla başlayan dönem, bloklar arası yumuşama dönemi olarak ifade edilmektedir. Yumuşamayı en basit biçimiyle, bloklar arasında karşılıklı "söz düellosu" ile savaş tehlikesinin azalması ve komünist ile komünist olmayan devletler arasında siyasal,

ekonomik, kültürel ve teknolojik anlaşmaların sayılarındaki artış olarak tanımlayabiliriz. Ayrıca yumuşamay, Doğu-Batı ilişkilerinde çatışma ve gerginliğin azaldığı tarihsel bir dönem olarak ele almak da mümkündür (Sander, 2008: 445-446). Türkiye Soğuk Savaş'ın çetin yıllarında olduğu gibi bu dönemde de Amerika'nın müttefikidir. Bununla birlikte, eski gerekçelerin geçerliliğini koruması, dönemin kendini yineleyeceği anlamına gelmemiştir. Yumuşama döneminde Türk Amerikan ilişkilerinde önemli sıkıntılar, büyük sorunlar yaşanmıştır (Akalin, 2011: 99).

Türk hükümetleri genellikle bu ittifaka sadık kalarak ülke içinde bunu savunmuşlardır. Ancak gelişmeler, NATO'nun Türkiye'nin değil Amerika'nın stratejik çıkarlarına hizmet eden bir örgüt olduğunu gösterince hükümetler zor duruma düşmüşlerdir. Bu durum ilk kez 1962-1963'te ortaya çıkmıştır. Küba füze bunalımını izleyen görüşmeler sırasında Başkan Kennedy, Rusya'nın Küba'daki füzeleri çekmesine karşılık olarak Türkiye'deki füzelerin çekilmesi yolundaki Rus taleplerine boyun eğmiştir. Bu büyük bir kayıp değildir ama füzelerin çekilmesi, Türkiye'ye Amerikalıların oyununda sadece bir piyon olduğu duygusunu vermiştir (Zürcher, 2003: 399-400).

Görüldüğü gibi bu dönemde ABD ile füze sorunu ve Küba sorunu gibi birtakım sıkıntılar yaşanmıştır. Ancak Kıbrıs sorunu bu anlaşmazlıkların başında gelmektedir. Kıbrıs sorunu kimi kaynaklarda çoğu kez, taraflar arasındaki ilişkiyi zedeleyen tek etken olarak gösterilmektedir. Tek etken olarak değerlendirilmesi yanlış olsa da Kıbrıs sorununun ikili ilişkileri şekillendiren temel etken olduğu açıktır (Akalin, 2011: 103). DP döneminde ortaya çıkan Kıbrıs çekişmesi, Şubat 1959'da imzalanan Zürih ve Londra antlaşmalarıyla bir çözüme bağlanmıştı. Ancak Kıbrıs Rumları 1963 yılı ortalarında, artık bu formülü geçersiz kılacakları ve Yunanistan'la birleşme emellerine kavuşabilecekleri kanısına vardılar (Eroğul, 2006: 143). Kıbrıs'ta yaşanan çatışmaların artması ve Rum tarafının silahlanma kararı alması üzerine Türkiye 2 Haziran 1964 tarihinde Kıbrıs'a çıkarma yapma kararını açıklamış ve bu doğrultuda hazırlıklara başlamıştır. Bunun üzerine Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesini önlemeyi amaçlayan Başkan Johnson imzalı bir mektup Türk hükümetine ulaştırılmıştır (Özata, 2017: 46-47).

Önceleri gizli tutulan, daha sonra ister istemez kamuoyunca öğrenilen ve nihayet gazetelerde de yayınlanan Johnson'un bu ünlü mektubu, Türk siyasal yaşamında yol açtığı köklü gelişmeler nedeniyle üzerinde durulmaya değer bir belgedir (Eroğul, 2006: 143). Mektup sert bir üslupla yazıldığı gibi içerik olarak da Türk hükümetinin müttefik olarak gördüğü ABD'den beklemediği ifadeler içermiştir. Başkan Johnson bu mektupta, Türkiye'nin NATO'nun getirdiği yükümlülöklere uyması gerektiğini belirtmiş, aksi halde Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesi sonucunda gerçekleşecek bir Sovyet saldırısında NATO'nun Türkiye'nin savunmasını üstlenmeyeceğini bildirmiştir. Ayrıca bu mektupta, ABD'den sağlanan silahların Rusya'ya karşı savunma amacı dışında kullanılamayacağı vurgulanmıştır (Özata, 2017: 47).

Bu mektupla Türkiye, soydaşlarının katledilmesini önlemek için uluslararası bir antlaşmanın kendisine açıkça verdiği bir müdahale hakkını kullanmaktan baş müttefik Amerika tarafından men edilmiştir. Bunun üzerine İsmet İnönü, Türkiye'nin görüşünü anlatmak umuduyla 21 Haziran 1964'te ABD'ye gitmiş ancak bu ziyaretle de Amerika'nın

tutumunu değiştirememiştir (Eroğul, 2006: 144). ABD bu mektubuyla amacına ulaşmış, Türkiye ABD'yi karşısına alma pahasına Kıbrıs'a bir çıkarma yapmayı göze alamamıştır. ABD bu mektupla istediği sonuca ulaşsa bile mektubun Türk-Amerikan ilişkileri üzerindeki etkisi olumsuz ve kalıcı olmuştur (Özata, 2017: 47).

Bu sancılı dönemde Başbakan İnönü'nün Kıbrıs işlerindeki danışmanı olan Prof. Nihat Erim, daha sonra bu mektup hakkında şöyle diyecektir: “Denilebilir ki, o zamana kadar dünyanın tek memleketi Türkiye idi ki, orada Amerikalılara “Go Home” denmiyordu. Bu Johnson mektubundan sonra Türk kamuoyunda Amerika'ya güven çok sarsılmıştı ve ilk olarak Türkiye'de Amerika'ya karşı olumsuz bir kamuoyu meydana gelmeye başlamıştı. Bundan sonraki yıllarda bu daha da kuvvetlenmiştir” (Armaoğlu, 2012: 942).

Mektubun Türk kamuoyunda oluşturduğu olumsuz etki o kadar uzun süreli olmuştur ki 1973 yılında Başkan Johnson öldüğünde büyükelçilikte tutulan taziye defterine sadece 20 Türk yazmıştır. Bunların tamamı da Türk diplomatlardır. Oysa Johnson'dan yaklaşık 6 hafta önce ölen Başkan Truman'ın taziye defterine yazmak isteyen Türk vatandaşları konsolosluk önünde sıra oluşturmuşlar ve birçok üst düzey yönetici, taziye defterini imzalamıştır (Özata, 2017: 47).

Nasıl 12 Mart 1947 tarihli Truman Doktrini Türk-Amerikan münasebetlerinde bir dönüm noktası olmuş ise, 5 Haziran 1964 tarihli Johnson mektubu da Truman Doktrini'nin açmış olduğu sağlam bir dönemi tersine çeviren bir dönüm noktası olmuştur. Bu durum Türkiye'de Amerika'ya olan güveni büyük ölçüde sarsmış ve tesirlerini daha sonraki yıllara kadar yaymıştır. Nitekim 1965 yılında “Johnson Mektubu”nun açıklanmasının ardından Türk kamuoyunda ABD karşıtı eğilimler de giderek belirginleşmeye başlamıştır. Bu eleştirilerde üzerinde en fazla durulan konular, ABD'nin Türkiye'nin içişlerine karışması, bu ülkeye olan ekonomik ve askeri bağımlılıktı (Sönmezoğlu, 2006: 209). Türkiye'nin bilinçaltına yerleşmiş olan bu büyük güven kaybı sonraki gelişmelere bir temel teşkil etmiştir (Türkmen, 2012: 126).

Bu olay sonrası ilk olarak Türkiye'nin NATO'dan çıkması gerektiğini savunan görüşler daha açık ve güçlü biçimde dile getirilmeye başlanmıştır. İkincisi mektup ABD'ye tek yönlü bağlanmanın sakıncalarını apaçık ortaya çıkarmıştır. Türkiye mektuptan sonra büyük komşusu SSCB, başta Arap komşuları olmak üzere Arap dünyası ve bloksuzlar olmak üzere pek çok ülkeyle yeni ilişkiler kurmaya yönelmiştir. Üçüncüsü Türkiye ABD ile olan ilişkilerini ulusal çıkar terazisine vurmaya başlamıştır. Örneğin Türkiye 1965 Eylülünde BM Genel Kurulu'nda yapılan görüşmelerde ABD'nin Vietnam'da kuvvete başvurmasına karşı çıkmıştır. Dördüncüsü Johnson Mektubu, Türk Ordusu'nda kullanılan silahların büyük bölümünün ABD kaynaklı olmasının yarattığı sakıncaları tartışmaya açmış, bu da Türkiye'nin hem silah aldığı kaynakları çeşitlendirmesine hem de ulusal silah sanayiini geliştirmesine yol açmıştır (Akalın, 2011: 107-108).

Kısacası bu kriz sırasında Türkiye, süper güçler arasındaki müzakerelerde bir pazarlık konusundan başka bir şey olmadığını ve müttefikinin bu müzakereler sırasında Türkiye'nin çıkarlarını hesaba katmadığını öğrenmiştir. Kamuoyu da Türkiye'nin çıkarlarının tartışılabilir olduğunu ve Washington için artık ülkenin bir “stratejik değeri”

olmadığını anlamıştır (Ahmad, 1995: 195) ve sonuçta Türkiye, genellikle Batı'nın özellikle de Amerika'nın her istediğini derhal canla başla yerine getiren “uslu müttefik” olmaktan çıkmıştır (Eroğul, 2006: 144).

Yumuşama döneminde Türk-Amerikan ilişkilerindeki kırılma noktası ise hiç kuşkusuz 1974 Kıbrıs Harekatı'ndan sonra Türkiye'nin karşısına çıkan Amerikan silah ambargosudur. 1963-1964 Kıbrıs krizindeki Johnson mektubundan sonra, 1974 Kıbrıs krizi Türk-Amerikan münasebetlerine ikinci bir tahrip edici darbe indirmiştir. Bu ikinci darbenin tesiri ise, hem çok daha derin hem de çok daha uzun olmuştur (Armaoğlu, 2012: 966). Bu ambargo, 1946 Nisanında Missouri Zırhlısı'nın İstanbul ziyaretiyle başlayan, büyük beklentiler yaratan “Amerikan dostluğu” umutlarının sona ermesi ve gerçekçi bir dönemin başlamasına da vesile olmuştur (Akalin, 2011: 100).

1974 Kıbrıs buhranının Türk-Amerikan münasebetlerine indirdiği darbe, Amerikan Kongresi'nin bilhassa 5 Şubat 1975'ten itibaren Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosudur. NATO içinde müttefik durumunda bulunan iki devletten birinin diğerine silah ambargosu tatbik etmesi, tarihte eşine rastlanmayan bir gariplik örneğidir (Armaoğlu, 2012: 966). Bu ambargoya Türkiye'nin tepkisi ise sert olmuştur. Buna tepki olarak Türkiye'deki Amerikan üslerinin faaliyetleri durdurulmuştur. Ambargo kararı, ABD içinde de ciddi tartışmalara yol açmıştır. Çeşitli adımlar neticesinde ambargo 1978 yılında tümüyle kaldırılmıştır.

Ambargoda ABD'nin izlediği politika, hem kamuoyunda hem de dış politikayı belirleyen çevrelerde ciddi bir kuşku yaratmıştır. Bu nedenle ambargo sonrasında Türkiye'nin Batı ittifakı ile ilişkileri yoğun biçimde sorgulanmış ve yeni arayışlar ön plana çıkmıştır (Akalin, 2011: 135). Bu yıllarda Türkiye'nin dış politikasındaki anlayış değişikliğini tarif etmek için “çok yönlü dış politika” ve “yeni güvenlik anlayışı” kavramları kullanılmıştır. Her iki kavramla da kastedilen, Türk dış politikasının eski, tamamen Batıya özellikle de ABD'ye bağımlı dış politika anlayışı yerine Sovyetler Birliği, özellikle de komşu ülkeler ve Ortadoğu ülkeleri ile de yakın ilişkiler kurmayı hedefleyen dış politika anlayışıdır. Bu çerçevede dönem içerisinde, 1945-1964 döneminde pek sık görülmeyen bir biçimde Batı'dan ve özellikle de ABD'den gelen bazı taleplere “hayır” denmiş, ambargoya rağmen Kıbrıs politikası değiştirilmemiş, gerektiğinde bazı konularda ABD ve NATO politikalarından farklı çizgiler izlenmeye başlanmış, Sovyetler Birliği ve diğer bazı Varşova Paktı üyesi ülkeler ile özellikle ekonomik ilişkiler geliştirilmiştir (Sönmezoğlu, 2006: 207).

2003 Irak Krizi ve Türk Sinemasının ABD'ye Yaklaşımı

Türkiye'de Amerikan karşıtlığının kaynakları, iç ve dış olmak üzere iki temel kategoriye ayrılmaktadır. Dış kaynaklar, iki devlet arasında yaşanmış gerginliklere dayanan ve ulusal bellekte yer ederek her an Amerikan karşıtı tepkileri tetikleme potansiyeline sahip “anlaşmazlık evreleri”dir. Türk-Amerikan ilişkilerinde bu evreler, 1964 tarihli Johnson mektubu krizi ve Süleymaniye'de yaşanan 2003 tarihli çuval olayıdır. Nitekim bunlardan birincisi, Türkiye'de ABD karşıtlığının miladı, ikincisi ise bu karşıtlığın nitelik değiştirmesinin ana nedeni olmuştur (Türkmen, 2012: 232).

1 Mart 2003 günü TBMM genel kurulunda oya sunulan tezkerenin reddedilmesi, ilişkilerde yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Bundan sonra Türk kamuoyunun belleğinde önemli bir yer edinen çuval olayı yaşanmıştır. Türkmen'in ifadesiyle (2012: 178) Türkiye – ABD ilişkilerinde 2003 yılında meydana gelen kırılma esasen her ne kadar Irak krizinden kaynaklanmış olsa da bununla birlikte daha derin köklü olguların da su yüzüne çıkmasına neden olmuştur. Nitekim bu dönemden itibaren ilişkileri belirleyen yeni dinamiklerin arasında, Irak faktörünün yanı sıra, Türk dış politikasının kavramsallaşan yeni paradigmaları ve öteden beri Türk kamuoyunun belleğinde mevcut olmakla birlikte yoğunluk derecesi aşırı biçimde yükselen Amerikan karşıtlığı yer almaktadır.

Bu yaşananlarla birlikte ikili ilişkilerde toptan ortak çıkar dönemi kapanmış, örtüşebilen veya ayrışabilen perakende çıkarlar dönemi başlamıştır. En önemli ortaklık alanı olan Ortadoğu'daki öncelikler sırası, dost/düşman kategorileri ve çözüm önerileri artık farklılıklar içerebilmektedir (Türkmen, 2012: 221). 2003 Irak krizinin ikili ilişkilerde yarattığı en önemli kırılma noktası, daha önce de vurgulandığı gibi, Türkiye'de Amerikan karşıtlığının adeta patlama yapmasıdır. Nitekim o dönemden beri yayımlanan birçok ulusal ve uluslararası anket, Türk ulusunun yeryüzündeki “en Amerikan karşıtı ulus” olduğuna işaret etmektedir.

2003 yılındaki bu krizin ardından Türk sineması, 2000'li yıllar boyunca çeşitli filmlerde ABD'ye bir karşı duruş sergilemiştir. Bu filmlerden başlıcaları olarak karşımıza *Kurtlar Vadisi – Irak* (2006, Serdar Akar)³, *Amerikalılar Karadeniz'de 2* (2006, Kartal Tibet)⁴, *Osmanlı Cumhuriyeti* (2008, Gani Müjde)⁵ ve *Vali* (2009, Çağatay Tosun)⁶ çıkmaktadır.

Filmlerdeki temel eleştiri başlıklarına baktığımızda, öncelikli olarak ABD'nin Türk milletinin düşmanı olarak konumlandırıldığı dikkati çekmektedir. Bu filmlerde 50'li yıllarda olduğu gibi iki ülke arasındaki dostluktan, kardeşlikten, birlikte aynı ideal uğruna savaşmaktan ve birlikte ölmekten bahsedilmemektedir. Hatta ABD'nin Türk milletine düşman olduğu ısrarla vurgulanmaktadır. Örneğin *Kurtlar Vadisi – Irak* filminde ABD'li askerler, beraber çarpıştıkları ve birlikte çay içtikleri Türk askerlerinin başına çuval geçirmektedirler. Nitekim filmin başlangıç sahnesi de bu olayı anlatır. Film bir Türk subayının yazdığı mektupla başlıyor. Bu mektupta subay 4 Temmuz 2003 tarihinde Süleymaniye'de yaşananları aktarıyor. Buna göre subay, 10 askeri ile birlikte bölgenin güvenliği için hizmet verirken, beraber çarpıştıkları, çay içtikleri Amerikalı askerlerin karargâhlarına baskın düzenleyerek kendilerine silah çektiklerini aktarıyor. Karargâhtaki komutan, arama yapma ve silah çekme hareketlerinin Türk milletine yönelik bir eylem olduğunu vurguluyor. Çarpışmak için hazır olduklarını defalarca dile getirmesine rağmen, bir türlü emir gelmiyor ve Türk askerleri teslim olmak zorunda kalıyor. Böylece Türk askerleri kendi karargâhlarında tutuklanarak başlarına çuval geçiriliyor.

3 Yapım yılı: 2006. Yönetmen: Serdar Akar. Oyuncular: Necati Şaşmaz (Polat Alemdar), Billy Zane (Sam William Marshall), Bergüzar Gökçe Korel (Leyla), Gürkan Uygun (Memati).

4 Yapım yılı: 2006. Yönetmen: Kartal Tibet. Oyuncular: Metin Akpınar (Muhtar Salih), Peker Açıklalın (Ercüment), Kadir Çöpdemir (Deli Muhittin).

5 Yapım yılı: 2008. Yönetmen: Gani Müjde. Oyuncular: Ata Demirer (Padişah 7. Osman), Vildan Ataserver (Asude), Ruhsar Öcal (Saliha Sultan), Sümer Tilmaç (Yadigar).

6 Yapım yılı: 2009. Yönetmen: Çağatay Tosun. Oyuncular: Erdal Beşikçioğlu (Vali Faruk Yazıcı), Şebnem Dönmez (Ceyda Aydın), Uğur Polat (Ömer Uçar), İsmail Hacıoğlu (Sarp Uçar), Hakan Boyav (Korcan), Ahmet Somers (Michael Peterson), Türkü Hazer (Ayşe).

Bu düşmanca hareketin sadece orada bulunan askerlere yönelik olmadığı, Türk milletine karşı yapıldığının filmde altı çizilmektedir. Filmde ayrıca 50’li yıllarda ABD’yle tesis edildiği düşünülen dostluğun bir yanılsamadan ibaret olduğu, ABD’nin çıkarları için Türkiye’ye yardım ettiği, bu çıkarın bittiği noktada da Türkiye’nin karşısında yer aldığı ifade edilmektedir. Bu arada Polat, Türk askerlerinin başına çuval geçirten Sam’in ve adamlarının başına çuval geçirmeye uğraşarak Türk milletinin intikamını almaya çalışmaktadır. Polat’la Sam’in karşılaşmalarında ise iki ülke arasındaki ilişkilerin nasıl algılandığı net bir biçimde ortaya konulmaktadır. Nitekim ABD’nin Türklere / Türkiye’ye bakışını filmin en kötü karakteri olan ABD’li Sam şu şekilde aktarmaktadır:

“Türkleri çok iyi tanırım. Övünmeyi severler. Sizin kendi kurallarınız, kendi kırmızı çizgileriniz vardır. Değişmez Irak politikalarınız vardır. Her zaman “Biz istemezsek burada kimse bir şey yapamaz” dersiniz. Kırmızı çizgilerinizi çoktan sildik. Irak politikanızın içine ettik. Yani buna alınmadınız da, başınıza geçen iki çuvala mı alındınız? Neye alındığınızı söyleyeyim. Birleşik Devletler son 50 yıldır size para ödüyor. Donunuzun lastiğini bile biz gönderiyoruz. Neden bir şey üretemiyorsunuz? Para diyorsunuz, yolluyoruz. Daha fazlası için mi birbirinizi dolandırıyorsunuz? Silah istiyoruz dediniz, gönderdik. Savaşmak istediniz. Ama askerlerinizi göndermeden pazarlığa kalktınız ve sonra yine para istediniz. Nasıl unutursunuz komünistlerden kurtarmamız için yalvardığınızı? Niye alındığınızı söyleyeyim: Çünkü artık size ihtiyacımız yok”.

Türk kamuoyunda büyük tepkiye yol açan Türk askerlerinin başına çuval geçirilmesi olayı kısa da olsa *Amerikalılar Karadeniz’de 2* filminde de yer almaktadır. Filmin bir sahnesinde ABD’li bir yetkilinin “Gemilerini batırdık yanlışlıkla. Kafalarına çuval geçirdik yanlışlıkla. Bu kadar yanlış bayağı bir doğruyu götürür” şeklindeki ifadeleri bu açıdan ilginçtir.

Filmlerde genel olarak “zalim”, “katil” ve “vahşi Amerika” imgesi ön plana çıkartılmaktadır. *Kurtlar Vadisi - Irak*, Amerika’nın kendi çıkarları uğruna Irak halkına zulmetmesini anlatmaktadır. Filmde bu durum ortaya konulurken, ABD’nin bu topraklarda hüküm sürmüş olan bizim atalarımızın hoşgörüsünün aksine hareket ettiği söylenmektedir. ABD’nin Irak topraklarında masum insanları nasıl terörist ilan ederek öldürdüğü gösterilerek, bu topraklarda ABD’nin sınırsız, sorgusuz sualsiz insanları öldürmesi, sivilleri katletmesi, kadınları, çocukları bile öldürmekten çekinmemesi eleştirilmektedir. Bu durumla bağlantılı olarak ABD’nin Irak’ta yaptığı işkenceler üzerinde durulmaktadır.

ABD’nin Irak topraklarında masum insanları nasıl terörist ilan ederek öldürdükleri Leyla’nın düğününde açıkça ortaya konulmaktadır. Düğün neşeli bir biçimde devam ederken Amerikalı askerler düğünü basarak herkesi aramaya başlıyorlar. ABD’liler kadınlara da kötü davranarak erkekleri gözaltına alıyorlar. Sonrasında çatışma çıkıyor, damat da dahil çok sayıda kişi öldürülüyor. Gözaltına alınanlar bir tıra dolduruluyor. Belli bir süre sonra tırdaki insanlar silahla taranıyor. Masum insanları öldüren bu Amerikalılar, bu noktada kendilerini engellemeye çalışan diğer Amerikalı askeri de öldürüyorlar. Çünkü bu topraklar onlara sınırsız, sorgusuz sualsiz öldürme hakkını tanımıştır.

Taranan tır “Abu Ghraib Prison” yazan yere giriyor. Tırdaki yaralılar tırdan acımasızca, itekaka indiriliyor. Tırdakileri tarayan asker, bu insanları kastederek hayvanlara

saygısının daha fazla olduğunu söylüyor. Buradaki doktor, insanların organlarını alarak İsrail'e, İngiltere'ye ve ABD'ye göndermektedir. Organların yer aldığı kutular sırasıyla, yakın çekimle izleyiciye gösterilmektedir. Böylece burada zulmedenlerin ve burada çıkarları olan üç devletin İngiltere, ABD ve İsrail olduğu vurgulanmaktadır. Bu noktada film, sadece ABD'ye değil, ABD ile hareket eden bu iki ülkeye yönelik de bir karşı duruş sergilemektedir.

Cezaevinde ise ABD'li askerler herkesin soyunmasını isterler. Burada çıplak soydukları mahkumlara çeşitli işkenceler uygularlar. Buradakiler onlara göre teröristtir. Hücrede namaz kılan bir mahkuma kadın asker işkence eder, namaz kılmasıyla alay eder. Hücreden çıkarır, çıplak soyar. Buradaki mahkumları üst üste yığarlar, bu mahkumlara hem şiddet uygularlar hem de köpeklerle korkuturlar. Bir asker de olayı kameraya çeker. Bu sahne bire bir dönemin basınına yansıyan görüntülerin, gerçeklerin yeniden aktarımıdır. Böylece gerçekte yaşanan bir olay birebir kullanılarak, filmin gerçekleri yansıttığına dair kamuoyuna bir anlamda güvence verilmektedir.

Filmde bu katil askerleri besleyen Amerikan kapitalizmi olduğu Polat'ın sözleriyle seyirciye aktarılmaktadır. Burada ABD'nin insan onuruna saygı göstermediği, dini değerleri hiçe saydığının altı çizilmektedir. Örneğin minarede ezan okunurken ABD'liler minareyi patlatırlar. Filmin birçok sahnesinde olduğu gibi bu sahnede de ABD'lilerin dini değerleri hiçe saydıkları vurgulanmaktadır. ABD'liler her tarafı roketlerle vurmaya başlarlar. Çok sayıda sivil ölür. Tabii ki bu durum onların umrunda değildir. Önlerine çıkan herkesi vahşice öldürürler. Burada Amerikan askerlerinin psikopatça davrandığı, ölümlerden zevk aldığı seyirciye gösterilir. Filmde ayrıca bu topraklarda yaşanan canlı bomba olaylarının arkasında Batı, dolayısıyla ABD'nin olduğu vurgulanmaktadır. Bu noktada ABD, filmin çeşitli sahnelerinde şeytanla özdeşleştirilmektedir.

Filmlerde aktarıldığı şekliyle ABD çıkarıcıdır, sömürgeci ve işgalci. Bütün filmlerde bu durum üzerinde özellikle durulmaktadır. Örneğin *Amerikalılar Karadeniz'de 2* filminde “Biliyorsun bunlar postalları giyiyorlar, her yere giriyorlar. Afganistan'a girdiler. Irak'a girdiler. Yarın İran'a girecek. Öbür gün hiç belli olmaz, bize bile girerler” denilmektedir. Bu ifadelerden de görüldüğü gibi ABD'nin işgalciliğine bir gönderme söz konusudur.

Filmlerin ortak mesajlarından biri de ABD'nin çıkarı için ülkelere zulmetmesidir. *Kurtlar Vadisi- Irak* filminde olduğu gibi ABD, Irak'tadır. Çünkü orada petrol vardır. ABD, bu çıkarları uğruna etnik çatışmaya zemin hazırlamakta ve bu insanları birbirine düşürmektedir. ABD'lilerin bu topraklardan gitmeyeceği Polat'ın “Amerikalıların gitmesini beklersek, yaşlanırız” sözünde açığa çıkmaktadır. *Vali* filminde olduğu gibi ABD, Türkiye'de cinayetler işlemektedir. Çünkü Türkiye, zengin uranyum yataklarına sahiptir. Bu noktada ABD, dost bir müttefikten ziyade Türkiye'nin yeraltı zenginliklerinin peşindeki bir ülkedir. Bunun için de çıkarlarının önünde kim durursa ortadan kaldırmaya kararlıdır. ABD'nin elinin kolunun bütün ülkelere uzandığı ama bu yerlerde hep kötülük yaptığı vurgulanmaktadır. Gelişmiş teknolojisini, silahlarını vs. kendi çıkarına ama hep kötü amaçlar için kullanmaktadır. *Vali* filminde ABD'nin temsilcisi Peterson, birkaç şehirde çalışma yaptıklarını başta Denizli olmak üzere bu şehirlerde zengin uranyum

yatakları tespit ettiklerini söyler. ABD politikalarının bir temsilcisi olarak Peterson, Irak'ta ve tüm Ortadoğu'da 40 yıl yetecek petrolünün olduğunu ama sonrasını da düşünmek zorunda olduklarını sözlerine ekler. Böylece ABD'nin kendisini dünyanın hakimi olarak gördüğünü, ülkeleri kendi çıkarları için şekillendirdiğini Peterson'ın bu sözlerinde somut olarak görürüz.

Sözkonusu filmlerde yer alan Amerikalıların hemen hepsi çok kötü/kötü karakterler olarak seyirciye sunulmaktadır. ABD'nin politikaları, bu karakterler üzerinden sorgulanmakta ve ABD'nin olumsuz imgesi bu karakterler vasıtasıyla ortaya konulmaktadır. Örneğin *Kurtlar Vadisi – Irak* filminde Sam Marshall karakteri, ABD'nin kötülüğünün bir simgesi olarak film boyunca gösterilir. *Vali* filminde Peterson aynı şekilde Türkiye'deki cinayet, suikast emirlerini veren kişidir.

Sadece ABD'li karakterler değil, aynı zamanda ABD ile işbirliği yapan Türkler de olumsuzlanmaktadır. Zira ABD safında olanlar ve ona hizmet edenler duygusuzluğun, acımazlığın, ihanetin ve sinsiliğin göstergeleri olarak sunulmaktadır. Örneğin *Vali* filminde Amerikan çıkarlarını temsil eden Ceyda Aydın karakteri, ABD ile Türkiye'yi, Ortadoğu politikalarında ve daha bir çok alanda birlikte hareket eden iki dost ülke olarak tanımladıktan sonra, Türkiye'nin yeraltı zenginliklerini gündeme getirerek, bu zenginlikleri açığa çıkartacak teknolojiden yoksun olduğumuzu ve bu nedenle de dost ülkelerin teknolojilerinden istifade etmemiz gerektiğini söyler. Bu karakter, film boyunca ABD çıkarına hizmet eder, ülkesi için çalışan kişileri ABD'li yetkililer aracılığıyla aradan çıkarır ve öldürülmelerine vesile olur.

ABD ile iş yapanlar sinsi, içimize kadar girmiş kişilerdir. Ayşe örneğinde olduğu gibi kimse onlardan şüphelenmemektedir. Ayşe, Amerikan Dili ve Edebiyatı bölümünde okuduğunu söyleyince Faruk Yazıcı'nın yüz ifadesi değişir ve hoşnutsuzluğunu belli eder. Burada da Amerika'ya olumsuz bir bakış açısının bulunduğu Faruk Yazıcı'nın yüz ifadesiyle seyirciye aktarılır. Aynı zamanda ABD'nin Türkiye'nin tepesinde ulaşamadığı kişiler yok gibidir. Öyle ki filmin başında Sabancı suikastı vardır. Bu suikastı da Ayşe gerçekleştirmiştir. Filmde bu suikastın arkasında da ABD'nin olduğu seyirciye hissettirilmektedir. Çünkü emir Peterson'dan gelmiştir. Peterson lüks yatında, Türkiye içindeki kirli işlerini telefonla yönetmektedir. Türkiye içinde bu kadar rahat hareket etmesi de Türkiye/Türklerle olan ilişkisini göstermektedir.

Filmde Amerikan şirketinde çalışan ve Amerika adına iş yapan Türkler ülkelere ihanet etmektedirler. Film boyunca Amerikan çıkarlarına hizmet eden Türkler ve karşı duran namuslu Türkler vardır. Amerikan isteklerine boyun eğmeyenler teker teker suikasta uğramaktadırlar. Örneğin bölgenin MTA Müdürü Ömer Uçar, dürüst birisidir ve uzun süredir Denizli'de çalışmaktadır. Onu buradan koparabilmek adına çeşitli iş teklifleri yapılmış ama her defasında ret cevabı almışlardır. Bu nedenle numune almaya indiği kuyuda Ayşe tarafından öldürülür. Yine Denizli'den çıkarılan numuneleri Ankara'ya götürmek için yola çıkan Levent mühendisin arabasına arkadan çarpılarak yoldan çıkarılır ve bu kaza sonrası mühendis ölür. Levent'i öldüren, ABD'den emir alan Korcan'dır. Peterson bu suikastlar için “Olağanüstü durumların olağanüstü çözümleri olur. Büyük projelerde büyük adımlar atılır. Bazen birilerini gözden çıkarmak gerekebilir. Büyütülecek bir şey yok” değerlendirmesinde bulunur.

“İki mühendisin aynı bölgede ölmesi şüphe çeker” denilince Peterson “Siz Türklerin en sevdiğim özelliği çabuk unutup olunuz. Üç gün sonra kimse hatırlamayacak bunları” der. Kendi çıkarlarına ters düşenleri ve namuslu Türkleri öldürmekten çekinmeyen ABD, kirli işlerinde kullandığı insanları da artık işe yaramadıkları noktada ortadan kaldırmaktadır. Bunu en net haliyle *Vali* filminde görürüz. ABD kirli işlerini Türkiye’de çok rahat yürütmektedir. Böylece ABD’nin Türkiye’deki her kademeye sızdığı, ABD ile olan yakın ilişkilerin Türkiye’ye kaybettirdiği mesajı seyirciye aktarılarak, Türk kamuoyunun bundan haberdar edilmesi amaçlanmaktadır.

Filmlerde yine Türk milletinin ABD’ye güvenmemesi gerektiğinin altı çizilmektedir. Çünkü ABD sadece kendi çıkarını düşünmektedir. Türkiye’nin ilerlemesini ve bir güç olmasını sağlayacak bir gelişme olduğunda bunun ABD tarafından durdurulduğu mesajları net bir biçimde seyirciye aktarılmaktadır. Nitekim *Vali* filminde, Türklerin bile haberi yokken Amerikalılar uranyum yataklarını keşfetmişlerdir. Şimdi Türklerin keşfetmemesi için çabalamaktadırlar. Bunun için orayı mermer yatakları olarak gösterip, kendi adlarına çalışan birine tahsis etmeye çalışmaktadırlar. Faruk Yazıcı ve Ömer Uçar bu uranyum meselesini konuşurken, bu madeni işleyecek teknolojinin olmamasından yakınırırlar. Bu teknolojinin olmamasını da Türkiye’nin çeşitli güçler tarafından engellenmesine bağlarlar ve uranyuma sahip çıkmanın öneminden bahsederler. Faruk Yazıcı’nın “bu ülkenin başına iyi şeyler gelsin diye tetikte bekleyen adamlar var” sözü hem ABD’ye hem de işbirlikçilerine bir göndermedir.

Vali Faruk Yazıcı, Bakanı arayarak Denizli’de yaşananların altında büyük bir organizasyonun bulunduğu, bazı devlet görevlilerinin de işin içinde olduğunu ve hepsini belgelerle kanıtlayacağını söyledikten sonra yola çıkar ve başka bir arabanın arabasına çarpmasıyla bir suikast sonucu ölür. Çünkü Bakana telefon ettiği sırada Bakanın yanında ABD işbirlikçisi Ceyda vardır. Filmin finali seyirciye ABD adına çalışanların devletin her kademesine sızdığını göstermektedir ve bu da izleyiciye bir uyarı niteliği taşımaktadır.

Son olarak *Vali* filminde Amerikan arabaları da bu olumsuz imgeyi güçlendirecek şekilde kullanılmıştır. Örneğin Amerikan ajanı ve Amerika adına cinayetler işleyen Ayşe karakteri, bir Amerikan arabası olan Corvette kullanmaktadır. Yine Korcan karakteri, Michael Peterson’ın suikast emirlerini yerine getirirken Chevrolet’i kullanır. Yönetmen, katillerin kullandıkları bu arabaları yakın çekimlerle göstermektedir. Böylece bu arabalar da olumsuz Amerikan imgesinin birer göstergeleri olarak seyirciye sunulmaktadır.

ABD’nin yanında yer alan karakterler açısından baktığımızda, *Amerikalılar Karadeniz’de 2* filmi de bize önemli veriler sunmaktadır. Nitekim bu filmde ABD ile ticari ilişkiler kurmaya çalışan köyün muhtarı Salih’in daha filmde görüldüğü ilk sahnede Amerikan etkisinde olduğunu görürüz. Odasındaki masada Amerikan bayrağı ile Türk bayrağı yan yana durmaktadır. Kovboy şapkası takmaktadır. Muhtarın damat adayı Ercüment’te de kovboy şapkası vardır. Çünkü ABD’lilere postal satmak için ortaklaşa postal fabrikası açmışlardır. Ancak Amerika hayranı olan her iki karakter de paragöz olarak resmedilmişlerdir.

Osmanlı Cumhuriyeti filminde ise “Amerikan mandası altında yaşansaydı neler olurdu?” sorusunun cevabı aranmaktadır. Film, bu soruya olumlu bir cevap vermemekte

ve Amerika'nın olumsuz yönlerini göz önüne sermektedir. Film, İstanbul 2008 yazısıyla Topkapı Sarayı'nın girişinde Mehter Takımı'nın görüntüsüyle başlamaktadır. Saraydan çıkan VII. Osman makam arabası olan kırmızı Chevrolet'e binmek üzereyken "Bağımsız Osmanlı" sloganları atan bir grup görür. Bu gruba Amerikan askerleri müdahale eder. Çünkü Osmanlı ABD mandası altındadır. VII. Osman göstermelik bir padişah'tır. Zira İstanbul ABD'li bir vali tarafından yönetilmektedir. 2008'de Türk topraklarında ABD ve Türk bayrağı iki ayrı gönderde yan yana durmaktadır.

ABD izleri ve kültürü her yerdedir. Türkiye, küçük bir ABD'ye dönüşmüştür. Her yerde ABD bayrağı vardır, hatta bir binanın önünde Özgürlük Anıtı bile bulunmaktadır. İstanbul'u gökdelenler ve alışveriş merkezleri kaplamıştır. Amerikan kültürü her yere sinmiştir. Öyle ki yemek yemeye bile Osman, Burger King'e götürülür. Vali beybol oynamakta ve I love NY yazılı bir şapka takmaktadır. Dolayısıyla popüler kültür –ABD ilişkisine çok sık gönderme yapılmaktadır.

Osman'ın eşi Saliha, tam bir alışveriş tutkudur. ABD'nin her gün başka bir alışveriş merkezi açtığından söz eder. Buralarda sadece Amerikan ürünleri satılmaktadır. Avrupa'dan gelen mallara izin verilmemektedir. Zaten film boyunca Türk toprakları üzerinde AB – ABD çekişmesine tanık oluruz. İki taraf da VII. Osman'ı kendi tarafına çekmeye çalışmaktadır. Osmanlı Cumhuriyeti Amerika ile Avrupa arasında gidip gelmektedir. Film, hem Avrupa Birliği'ne hem de ABD'ye bir karşı duruş niteliğindedir. AB, sudan gerekçelerle Türkiye'yi oyalamakta ve olabildiğince fazla ödünler almaya cabalamaktadır.

Osman'ın torunu "ginger"la saraya gelir. ABD menşeli bu aracı "dost ve müttefikimiz" Amerikalı vali hediye etmiştir. Osman, torununun ısrarı sonucu ginger'a binerken "ABD'liler bir cinlik yapmasın bunun içine" der. Buna karşılık İbrahim "Olur mu efendim. Stratejik ortağımız onlar bizim" şeklinde cevap verir. Amerikan destekçisi İbrahim'in validen isteği, Osman'ın tahttan indirilip yerine torununun geçirilmesidir. Vali zamanı gelince bunun olacağını söyler. Burada ABD'nin istediği zaman "darbe" yapıp yönetimi değiştireceğine vurgu yapılmaktadır.

Ankara Tunalı Hilmi'de askeri araçlarla Amerikan askerleri gezmektedir. Kahvehanede Amerikan mandasına karşı söylemler söz konusudur. Bazı kişiler ABD mandasına karşı örgütlenmeye başlamışlardır. Ancak ABD'nin güçlü silahları karşısında Türk tarafında eski silahlar vardır. ABD burada zenginliğin, teknolojinin bir simgesidir. ABD'li askerler sıkı sık kahvehaneyi basarlar. Bu baskınlardan birinde ortada bir sebep yokken Bir Türkü öldürürler. Diğerlerini de tutuklarlar. Burada ABD'nin vahşi yüzü ortaya çıkmıştır. Bu noktaya kadar ülke evlatlarının telef olmaması için kukla olduklarını söyleyen Osman, "bu utanç verici, rezil işgalden" bir an önce kurtulabilmek için direnişe yardım edeceğini söyler. Ancak bunun karşılığı kötü olur. ABD'liler bir gece baskınıyla uyumakta olan direnişçileri ve Osman'ın en yakın adamı olan Yadigar'ı öldürürler. Böylece ABD'nin acımasız yüzü bir kez daha gözler önüne serilir.

Bu olay sonrası ABD bir kez daha devreye girerek, medyayı kullanır. ABD'nin yaptığı bu baskın örtbas edilir ve çarpıtılır. Haberlerde, yaşananlar Padişah VII. Osman'a karşı bir darbe girişimi olarak yansıtılır. Buna göre, Divanı Hümayun üyeleri ve bir grup

saray çalışanı darbe yapmaya kalkmış, bunu da ABD askerleri önlemiştir. Haberde “Vatan hainlerinin bu girişimi dost ve müttefik Amerikan askerlerinin can siparane davranışları sayesinde kanlı da olsa bastırıldı” denmektedir. Osman Bey, tahtını torununa bırakarak Asude’yle İstanbul’dan ayrılır. Kazanan ABD olmuştur. Ama ilerisi için umut vardır.

Sonuç

İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar Türkiye ile ABD arasında ne dost ne de düşman diyebileceğimiz bir yapıda sürdürülen ve ilk başta ekonomik daha sonra diplomatik düzeyde kurulmuş olan bir ilişki söz konusudur. 1950’li yıllar ise Türk-Amerikan ilişkilerinde bir balayı dönemi olarak görülmektedir. Sıcak ilişkilerin kurulduğu bu dönemde Türkiye, koşulsuz olarak ABD’nin safındadır ve ABD imrenilen, dost ve müttefik bir ülkedir. Ancak 1960’larla birlikte iki ülke ilişkilerinde sancılı bir süreç yaşanmıştır. Özellikle Kıbrıs krizi ve Johnson mektubu Türkiye’nin ABD’ye olan tavrını değiştirmiştir. Bu dönemde Amerika karşıtlığı yükselmeye başlamıştır. 2003 yılında Irak’ta yaşanan Türk askerlerinin başına çuval geçirilmesi olayı ile de iki ülke arasındaki soğukluk zirveye taşınmıştır.

Sinema içinden çıktığı toplumun aynası olan, görüntüleri, sahneleri ve hikâyeleri aracılığıyla belli bir döneme ışık tutan ve böylece tarihin görgü tanıklığını yapan en etkili kitle iletişim araçlarından birisidir. Sinema-siyaset ilişkisi bağlamında, dönemin başat ideolojisini ve siyasi iklimini filmler aracılığıyla anlayabilmek/yorumlayabilmek mümkündür. Batıyla ve özellikle ABD’yle sıcak ilişkilerin kurulmaya çalışıldığı, bu amaçla NATO’ya üyelik için uğraşıldığı dönemde, analiz edilen filmlerde olumlu bir Amerika imgesi söz konusudur. Bu filmlerde iki ülke arasındaki dostluktan, kardeşlikten ve ortak idealden bahsedilmektedir. İlişkilerin bozulduğu 2003 krizinin ardından çekilen filmlerde ise Amerika’nın çeşitli yönlerden ağır bir biçimde eleştirildiği görülmektedir. Buna göre dost müttefik olan ve hürriyet için birlikte savaşılan ülke gitmiş, yerine Türk milletinin düşmanı, çıkarıcı, zalim, darbeci bir ülke imgesi gelmiştir. Netice itibarıyla sinemamızda ABD’ye yönelik olarak dostluk dönemlerinde dile getirilemeyen birtakım düşünceler, yükselen ABD karşıtlığı ile birlikte daha net ve açıkça dile getirilmeye başlanmıştır.

Kaynaklar

Ahmad, Feroz (1995). *Modern Türkiye’nin Oluşumu*. Çev. Yavuz Alogan, İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Akalın, Cüneyt (2011). *ABD ve Türkiye 2 Yumuşama Yılları*. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Akar, Serdar (2006). *Kurtlar Vadisi Irak* [Film]. Türkiye.

Aksoy, İlhan ve Güler, Yavuz (2010). *Türk-Amerikan İlişkilerinin Politik ve Ekonomik Boyutu*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Alkan, Mehmet Ö. (2016). “Soğuk Savaş’ın Toplumsal, Kültürel ve Günlük Hayatı İnşâ Edilirken...”. Haz. Mete Kaan Kaynar. *Türkiye’nin 1950’li Yılları*. İstanbul: İletişim Yayınları. 591-617.

Armaoğlu, Fahir (2012). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.

Bağcı, Hüseyin (2007). *Türk Dış Politikasında 1950’li Yıllar*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Bostanoğlu, Burcu (2008). *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Behramoğlu, Namık (1973). *Türkiye Amerikan İlişkileri*. İstanbul: Yar Yayınları.

Boratav, Korkut (1989). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Bostanoğlu, Burcu (2008). *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.

Eroğul, Cem (2003). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Eroğul, Cem (2006). “Çok Partili Düzenin Kuruluşu”, Der. İrvin C. Schick ve E. Ahmet Tonak, *Geçiş Sürecinde Türkiye*. İstanbul: Belge Yayınları, 112-158.

Hale, William (2003). *Türk Dış Politikası 1774-2000*. Çev. Petek Demir, İstanbul: Mozaik.

Müjde, Gani (2008). *Osmanlı Cumhuriyeti* [Film]. Türkiye.

Orçan, Mustafa (2008). *Osmanlı’dan Günümüze Modern Türk Tüketim Kültürü*, Ankara: Harf Eğitim Yayıncılığı.

Özata, Murat (2017). *Türk-Amerikan İlişkileri (1971-1984)*, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

Sander, Oral (2008). *Siyasi Tarih 1918-1994*. Ankara: İmge Kitabevi.

Sander, Oral (2013). *Türkiye’nin Dış Politikası*. Der. Melek Fırat. Ankara: İmge Kitabevi.

Sönmezoğlu, Faruk (2006). *II. Dünya Savaşı’ndan Günümüze Türk Dış Politikası*. İstanbul: DER Yayınları.

Tibet, Kartal (2006). *Amerikalılar Karadeniz’de 2* [Film]. Türkiye.

Toker, Metin (1971). *Türkiye Üzerinde 1945 Kâbusu*. Ankara: Akis Yayınları.

Tosun, Çağatay (2009). *Vali* [Film]. Türkiye.

Türkmen, Füsun (2012). *Kırılğan İttifak’tan “Model Ortaklığa”: Türkiye-ABD İlişkileri*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Uslu, Nasuh (2000). *Türk Amerikan İlişkileri*. Ankara: 21.Yüzyıl Yayınları.

Ülman, Halûk (1961). *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri*. Ankara: Sevinç Matbaası.

Zürcher, Erik Jan (2003). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. Çev. Yasemin Saner Gönen. İstanbul: İletişim Yayınları.